

Jaký přínos pro les v časech klimatické změny může mít lesní certifikace?

Fakta o klimatu je mezioborový tým expertů a expertek zabývajících se klimatickou změnou a s ní související transformací na nízkouhlíkovou ekonomiku. Skrze vizualizace vědeckých dat i vlastní analytickou práci pomáhá poutat pozornost k důležitým tématům a zároveň poskytuje srozumitelné informace všem, kdo je potřebují: novinářům, politikům, lidem z byznysu i široké veřejnosti. Tím napomáhá kultivovat společenskou diskuzi v této oblasti.

Zadavatel:
IKEA

Autoři:
Jiří Lněnička, Ondráš Příbyla

Sazba a grafická úprava:
Marcel Otruba

Odborné konzultace:
Vojtěch Kotecký

Odborný obsah zpracoval autorský tým,
zadavatel pro tuto analýzu pouze stanovil klíčové otázky.

duben 2023

Obsah

Executive Summary	2
Manažerské shrnutí	4
1. Co je certifikace a k čemu slouží?	7
2. Jak je to s certifikacemi lesů v Česku?	8
3. Jak může certifikace FSC podpořit zdraví a odolnost lesa?	9
4. Jaké problémy spojené s certifikacemi je ještě třeba řešit?	12
5. Závěr	15
Příloha 1	16
Příloha 2	19

Executive Summary

Context:

Much of the Czech forest management legislation was made decades ago when the climate still seemed relatively stable, biodiversity was a term used only by experts, and the challenges faced by our forests today were hardly visible. With the observed global warming trajectory and current scientific predictions for the future, we are in a very different situation now. Nevertheless, legislation review processes are slow, and healthy forests and woodlands are not among the government's top priorities in Czechia. To help them thrive in times of climate change and biodiversity loss, we cannot rely on regulatory measures only. We need more tools.

Study Focus:

This study focuses on one such tool – certification schemes – and shows how it can support forest adaptability and resilience by emphasizing diversity and sustainable management practices, from planting to harvesting.

Forest Stewardship Council (FSC) is used as an example of a complex and demanding certification standard, which requires that forest managers largely avoid common logging practices such as clearcutting or removing all branches and dead wood from the forest, and carefully treat the soil, crucial for forest ecosystems but also for carbon sequestration (i.e. climate change mitigation) and water management. In FSC certified forests, there needs to be a variety of trees (different species as well as different stages of growth), and local conditions must be always observed. Introducing species which aren't local or using harmful substances such as pesticides is banned or very strictly limited. Furthermore, the standard covers a number of other important areas: illegal logging prevention, use of fertilizers, non-timber forest products, cultural role of forests, involvement of local communities, etc.

Although not flawless, the FSC scheme is quite elaborate, which becomes even more obvious when it is contrasted with another forest management scheme, more widely used in Czechia today – Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC). A number of areas covered by FSC are not dealt with in the current version of PEFC at all, and the wording of the PEFC criteria often remains vague and open to interpretation, which brings up an essential issue of the scheme enforceability and effectivity.

The Key Strengths of FSC:

- **enforceability** – clearly states what is allowed and what isn't
- **complexity** – covers a wide array of practices, from reforestation through environmental protection to timber processing
- **flexibility** – strongly emphasizes forest stewardship flexibility with respect for local conditions
- **biodiversity** – perceives the key role of biodiversity and unambiguously defines what needs to be done to protect it
- **big picture and ecosystem services** – understands (and demands) that forests are much more than a source of timber: very important both for nature and our prosperity and quality of life
- **human and labor rights** – introduces measures to protect employees as well as indigenous people and local communities
- **stakeholder collaboration** – aims to foster dialogue and cooperation of forest owners, logging & wood processing companies, local communities and other stakeholders

What Remains to Be an Issue:

- **a great deal of administration** (although some progress has been made – a simplified version of the standard is now available to small-scale forests)
- **transparency** – a commendable ambition of the scheme but not always a reality
- **full independence of audits** – no definition of proportionate consequences for auditing companies violating the standard
- **scheme implementation** – lack of robust rules for breaches and effective mechanisms/procedures for remediation and restoration

All in all, the FSC scheme is definitely a way to go. Even though it is not perfect and cannot be deemed a panacea, forests in Czechia would be in a much better shape if we had significantly more of them certified with this standard requiring sustainable forest management and wood processing practices. They would be a lot more diverse, healthier and less vulnerable to sudden changes – and they would have a much bigger capacity to help us mitigate both biodiversity loss and climate change. By being more resilient, they would be also more economically viable in the long term.

However, forest certification schemes and their environmental and economic benefits remain largely unknown to both forest owners and the general public (potential customers) in Czechia. This situation can change if the government as well as relevant national and international companies make a continuous effort to promote this market tool via effective campaigns, and also help the society understand the vital importance of forests for the future. Forests are valuable natural capital, and yes, they are renewable, but we should by no means take them for granted.

Manažerské shrnutí

Kontext:

Velká část české legislativy spojené s lesním hospodařením vznikala před mnoha desítkami let, kdy se klima ještě zdálo relativně stabilní, pojem biodiverzita nebyl zdaleka tak běžný jako dnes a výzvy, jimž naše lesy v současnosti čelí, byly ještě téměř neviditelné. Dnes jsme v souvislosti s pozorovaným oteplováním planety a aktuálními vědeckými odhady dalšího vývoje ve zcela jiné situaci. Revize legislativy je však obvykle zdoluhavý proces a nadto zdraví lesů dlouhodobě nepatří mezi hlavní priority českých vlád. Proto aby se lesům v časech klimatické změny a ubývání biodiverzity dařilo, nemůžeme spoléhat pouze na regulatorní opatření. Potřebujeme mít k dispozici více nástrojů.

Zaměření studie:

Tato studie se zaměřuje na jeden takový nástroj – certifikační standardy – a ukazuje, jak mohou podpořit adaptabilitu a odolnost lesů tím, že kladou důraz na rozmanitost a udržitelné hospodaření, od sázení až po těžbu.

Forest Stewardship Council (FSC) je ve studii použit jako příklad komplexního, náročného certifikačního standardu, který od lesních hospodářů vyžaduje, aby minimalizovali běžné těžební postupy, jako je například holosečné kácení či odstraňování těžebních zbytků a mrtvého dřeva z lesa, a zároveň pečovali o půdu, jež je klíčová nejen pro lesní ekosystémy, ale i z hlediska ukládání uhlíku (tj. zmírňování klimatické změny) či odtokových poměrů v lese. V lesích s certifikací FSC je velký důraz kladen na pestrost (nejrůznější druhy dřevin, ale i stromy různého stáří) a respektování místních stanovištních podmínek. Zavádění druhů, které nejsou místní, stejně jako používání škodlivých látek (např. pesticidů) je zakázáno či velmi striktně omezeno. Kromě toho se ovšem standard zabývá i řadou dalších oblastí: prevencí nelegální těžby, používáním hnojiv, nedřevními lesními produkty, kulturní a estetickou funkcí lesa v krajině, zapojením místních obyvatel a dalšími otázkami.

Jedná se o důkladně propracovaný standard, což ještě více vynikne, když jej postavíme do kontrastu s jinou certifikací pro lesní hospodaření, jež se dnes v ČR využívá daleko více – Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC). Řadu oblastí, pro která FSC striktně definuje různá opatření, současná verze standardu PEFC vůbec nepokrývá. Zároveň jsou kritéria PEFC často vágní a umožňují různou interpretaci, nabízí se tedy zásadní otázka vynutitelnosti a efektivity takové certifikace.

Hlavní přednosti standardu FSC:

- **vynutitelnost** – jasně definuje, co se smí a co ne
- **komplexnost** – pokrývá širokou škálu postupů od obnovy lesa přes ochranu životního prostředí až šetrnou po těžbu a zpracování dřeva
- **flexibilita** – klade velký důraz na pestrost přístupů v lesním hospodaření a respektování místních stanovištních podmínek
- **biodiverzita** – vnímá klíčovou roli biodiverzity a jednoznačně definuje, co je potřeba udělat pro její ochranu
- **krajinné návaznosti a ekosystémové služby** – chápe (a vyžaduje), že les je třeba vnímat mnohem širěji než jen jako zdroj dřeva: že je velmi důležitý pro přírodu i naši prosperitu a kvalitu života
- **lidská práva a práva zaměstnanců** – zavádí řadu opatření na ochranu práv zaměstnanců, domorodých obyvatel a místních komunit
- **spolupráce mezi stakeholdery** – usiluje o podporu dialogu a spolupráce mezi vlastníky lesa, dřevozpracujícím průmyslem, místními obyvateli a dalšími zainteresovanými stranami

Co je třeba u FSC dále vylepšovat a řešit:

- **administrativní zátěž** (v současné verzi alespoň částečně snižena zjednodušenou verzí standardu pro lesy malé rozlohy)
- **transparentnost** – chvályhodná ambice standardu, ne vždy ale beze zbytku naplňovaná
- **plná nezávislost auditů** – není dostatečně definováno, jak postupovat v případě, že dojde k porušení pravidel standardu ze strany auditorské společnosti
- **míra naplňování standardu v praxi** – absence jasných pravidel a postihů pro případ, že dojde k porušení podmínek certifikace; chybějící efektivní mechanismy vedoucí k nápravě situace

I přes zmíněné nedostatky představuje certifikace FSC rozhodně dobrý směr. Lesy v Česku by byly v mnohem lepší kondici, kdyby zde tato certifikace vyžadující udržitelné postupy lesního hospodaření a zpracování dřeva byla zastoupena významně více. Byly by pestřejší, zdravější a méně zranitelné vůči různým výkyvům a změnám – a daleko více by nám také mohly pomáhat se zmírňováním klimatické změny a ubýváním biodiverzity. V neposlední řadě pak dává větší odolnost lesů smysl i ekonomicky, především z dlouhodobého hlediska.

O environmentálních a ekonomických přínosech lesních certifikačních systémů se však v Česku stále příliš neví, což platí jak o samotných vlastnících, tak o široké veřejnosti (tedy i o potenciálních zákaznících). Je možné to změnit: pokud se stát a také relevantní firmy (na národní i mezinárodní úrovni) budou dlouhodobě více snažit tento tržní nástroj propagovat prostřednictvím efektivních kampaní a budou daleko více napomáhat společnosti pochopit, proč jsou lesy klíčové pro naši budoucnost. Lesy představují nesmírně bohatý a rozmanitý přírodní kapitál, který je sice obnovitelný, nicméně tuto obnovitelnost bychom rozhodně neměli vnímat jako něco samozřejmého, co se děje vždy, ať děláme cokoli.

Jaký přínos pro les v časech klimatické změny může mít lesní certifikace?

Les, kde člověk přírodě do ničeho nezasahuje, má obdivuhodnou schopnost vyrovnat se s nejrůznějšími událostmi i dlouhodobými změnami – požáry, suchem, vichřicí, ochlazením i oteplením, zvládne i přemnožené škůdce. Většina lesů v Česku se však hospodářsky využívá a určitě bychom v tom rádi pokračovali i dál. Aby to bylo v době měnících se klimatických podmínek a ubývání biodiverzity možné, potřebujeme mít k dispozici různé nástroje, jež podpoří přirozenou adaptabilitu lesů a pomohou jim tyto změny zvládnout. Kromě kvalitní legislativy, v níž se budou probíhající změny odrážet, mohou být užitečné i lesní certifikace podporující hospodaření blízké přírodě.

1. Co je certifikace a k čemu slouží?

Certifikační systémy fungují v mnoha oblastech hospodářství. Dávají záruku, že **konkrétní výrobek (či služba) splňuje určitý standard**, a často také definují pravidla pro životní cyklus tohoto produktu – od jeho výroby přes distribuci a prodej až po recyklaci.

Pokud je například určitý produkt (řekněme polička na stěnu nebo toaletní papír) vyroben ze dřeva, které splňuje podmínky jednoho ze systémů certifikace lesů, je označen příslušným logem. Zákazník se pak prostřednictvím tohoto loga dozvídá, jak a z čeho byl produkt vyroben – třeba, že dřevo nepochází z chráněného pralesa, že s ním není spojena žádná dětská práce či drancování krajiny – a může mu na základě této informace dát přednost před jiným, protože danou věc považuje za udržitelnější, je více v souladu s jeho životními hodnotami a podobně. Na výrobce či prodejce tak **certifikační značka na jedné straně často klade vyšší nároky, zároveň však pro něj může znamenat i zákaznickou preferenci a konkurenční výhodu na trhu**. Nutným předpokladem ovšem je, že se zákazníci ve zkratkách a symbolech alespoň trochu orientují a dokáží rozlišit, které logo je skutečně puncem kvality či podporuje udržitelnost a které slouží spíše marketingovým účelům, případně jde přímo o greenwashing.

Udržitelnost je dnes velmi často skloňovaným pojmem i v byznysu: banky stále více zvažují udržitelnost investic (tedy i úvěrů, které firmám či fyzickým osobám poskytují), pojišťovny zase řeší, co pojistit a za jakých podmínek. Platí to také o lesích – i ty jsou majetkem, do něhož se dá investovat, který může přinést zisk či naopak významně ztratit na hodnotě, také zde existuje řada rizik, o jejichž zmírnění má smysl usilovat. **Kvalitní certifikační značka tak může být důležitým vodítkem i při rozhodování v byznysu**, ať už jde o velké odběratele dřeva či papíru nebo třeba už zmíněné pojišťovny či banky: u lesa, kde díky certifikátu víme, že se v něm hospodaří přírodě blízkým způsobem, jsou obvykle ekonomická rizika nižší, protože je odolnější a lépe zvládá různé kalamity a živelní události, a zároveň se snáze adaptuje i na pomalé, dlouhodobě probíhající změny (jako je změna klimatu).

2. Jak je to s certifikacemi lesů v Česku?

V Česku jsou dnes zastoupeny dva různě náročné certifikační systémy pro lesní hospodaření a následné zpracování dřeva:

Programme for the Endorsement of Forest Certification,
certifikováno cca 60 % lesů v ČR (prakticky veškeré státní lesy).

Forest Stewardship Council,
certifikováno cca 5 % lesů v ČR.

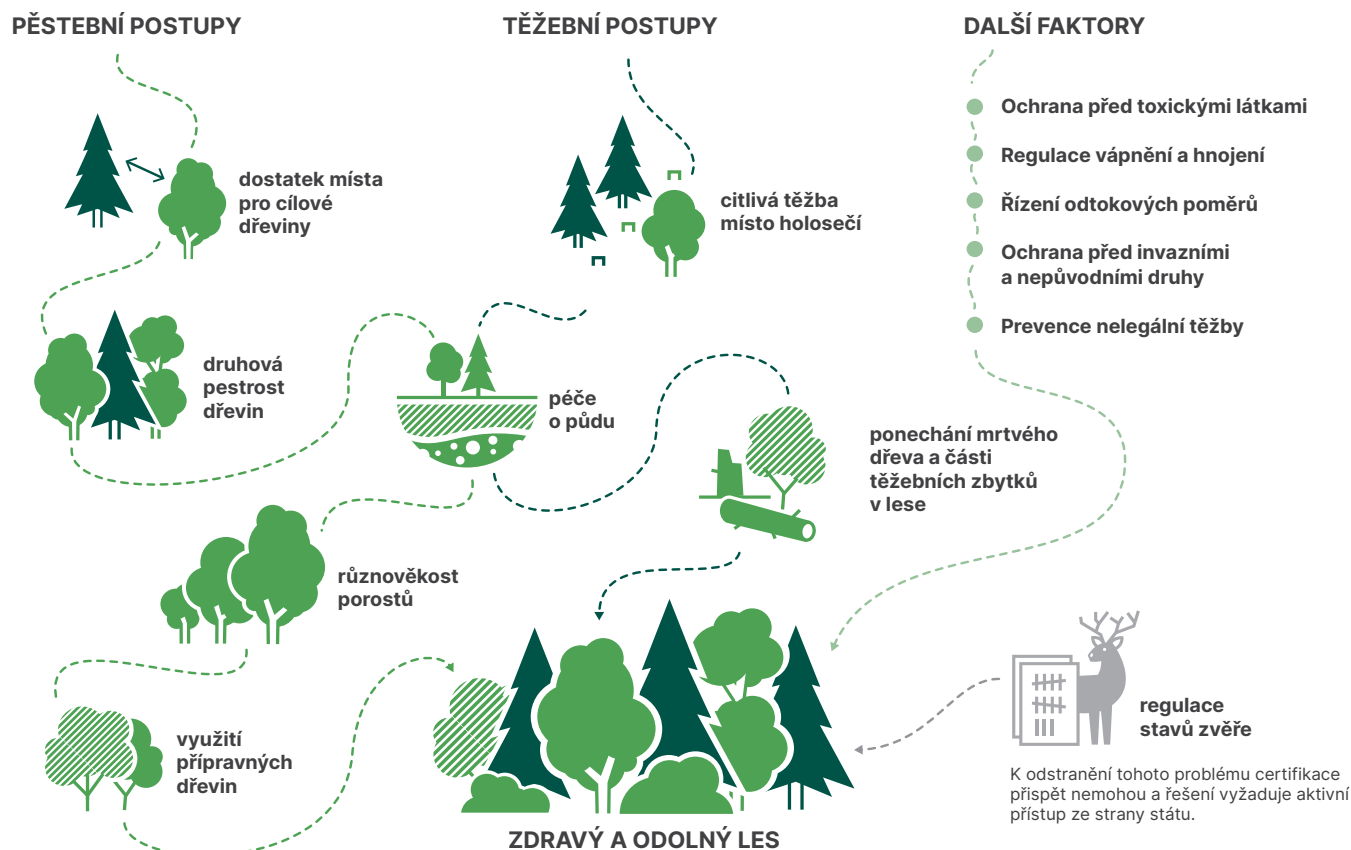
Oba standardy se používají i v mnoha dalších zemích světa.¹ Hlavní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, na co všechno se vztahují jejich požadavky a nakolik jsou konkrétní: **zatímco FSC striktně vymezuje, jak se smí v lese hospodařit a jak ne, formulace PEFC jsou většinou více obecné** (což sice teoreticky může zvýšit jejich aplikovatelnost, ale také nabízí větší prostor pro různé interpretace) a zpravidla nevyžadují od lesního hospodáře více než aktuální platná legislativa v dané zemi (viz příklady v další kapitole).²

Společným jmenovatelem obou certifikačních systémů je deklarovaný důraz na udržitelnost a podporu přírodě blízkého hospodaření. Otázkou nicméně zůstává, nakolik je něčeho takového možné dosáhnout pomocí standardu, jehož požadavky významně nepřekračují rámec stávajících zákonů (PEFC). V Česku vznikla velká část této legislativy před mnoha desetiletími a za jiných (relativně stabilních) klimatických podmínek. Od té doby neprošla zásadními proměnami, a z hlediska udržitelnosti tak dnes postrádá velmi potřebnou flexibilitu. Proto je vzhledem k rychlému šíření kůrovce v posledních letech, pokračujícímu globálnímu oteplování a celkově špatné kondici našich lesů **alarmující, jak málo je v Česku zastoupen náročný certifikační standard FSC.**

¹ PEFC a FSC nejsou jediné systémy certifikací lesů, které se ve světě využívají. Například Spojené státy a Kanada mají i své vlastní standardy SFI (Sustainable Forest Initiative), které v jiných zemích nenajdeme.

² V sousedních zemích se zastoupení obou certifikací značně liší. Sousední Slovensko má více než 4× vyšší procentuální zastoupení lesů certifikovaných FSC (23 %), zastoupení PEFC je podobné jako u nás (62 %). Výrazně více FSC oproti Česku má Polsko (62 %), také PEFC se vztahuje na velkou část tamějších lesů (73 %). Rakousko naopak v podstatě žádné lesy v rámci FSC certifikované nemá, zato PEFC se zde vztahuje na 86 % lesů. V Německu získalo certifikaci FSC 13 % lesů, 75 % je certifikováno PEFC.

3. Jak může certifikace FSC podpořit zdraví a odolnost lesa?

Grafika ukazuje některé důležité principy v lesním hospodaření, které podporují zdraví a odolnost lesa – jeho schopnost přizpůsobovat se měnícím se podmínkám (například adaptovat se na růst průměrné roční teploty či změny v rozložení srážek v průběhu roku) a tedy jeho schopnost přežít. Zaměřuje se hlavně na **Česko**, kde **především potřebujeme změnit dosud převažující pěstební a těžební postupy**. Tedy například omezit holosečné kácení a odstraňování veškerých těžebních zbytků z lesa a ustoupit od „plantáží“, na kterých se pěstuje pouze jeden typ dřeviny a všechny stromy jsou stejného stáří (všechny jsou vysazovány ve stejnou dobu). V Česku nepotřebujeme mít mnohem více lesů (a snažit se zalesňovat nelesní plochy, v tom ostatně narážíme i na územní limity), potřebujeme hlavně jiné lesy – rozmanitější druhově, věkově i prostorově. Zjednodušeně řečeno: **místo „lánu smrků**“ (či jakýchkoli jiných dřevin vysazených bez ohledu na stanovištní podmínky jako monokultura) **potřebujeme mít spíše pestrou lesní mozaiku**. Nebo ještě jinak: spíše než změnu kvantity (sázíme nové a nové stromy) potřebujeme změnu kvality (postupnou, citlivou „přestavbu“ stávajících lesů, v kontextu krajiny jako celku).

Certifikační standard FSC se věnuje všem bodům uvedeným v grafice a jasně specifikuje požadavky, které s nimi souvisejí. Výjimkou je regulace stavů zvěře, ta však vyžaduje legislativní změny a možnosti závazků vlastníka jsou v tomto ohledu spíše omezené. **Systém PEFC zůstává vágnější** – nespécifické jsou například mnohé požadavky na péči o půdu, odtokové poměry, ponechání mrtvého dřeva v lese, podporu biodiverzity, použití pesticidů, vápnění a hnojení a řada dalších. Často přitom jde o činnosti, jež hrají v dlouhodobé udržitelnosti lesního hospodaření důležitou roli. Konkrétní příklady rozdílů ve formulacích opatření PEFC a FSC viz [Příloha 2](#).

Následující text přináší krátké shrnutí jednotlivých postupů a některé s nimi související požadavky FSC. Více podrobností, stejně jako detailní srovnání certifikačních systémů PEFC a FSC, lze najít v odborné studii publikované v rámci Platformy pro krajinu.³

Pěstební postupy

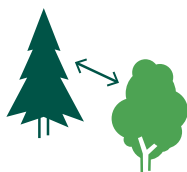
Druhovú pestrost dřevin – velký důraz na původní dřevinnou skladbu a dřeviny vhodné s ohledem na dané stanoviště a měnící se klima

Různověkost porostů – preference nepasečného, výběrného hospodaření, díky němuž se v lese vyskytují stromy různého stáří a obnova lesa probíhá kontinuálně

Využití přípravných dřevin – přesně definovaný podíl těchto dřevin (např. bříza, jeřáb, topol, javor, vrba) jak při obnově, tak i podíl cílový – tedy kolik jich v lese bude, až vyrostou

Dostatek místa pro cílové dřeviny – výrazné omezení plantáží a stanovení maximálního podílu vysoce intenzivních kultur na ploše majetku

Péče o půdu – velký důraz na dlouhodobou sekvenci uhlíku v lesní půdě (požadavek na druhovou a věkovou pestrost a vyšší podíl listnatých dřevin a také požadavek na zajištění podmínek pro přirozený pohyb vody); přísná regulace mechanické přípravy půdy

3 <http://nasekrajina.eu/wp-content/uploads/Certifikace-lesy-CR-1.pdf>

Těžební postupy

Citlivá těžba místo holosečí – upřednostňován nepasečný způsob, u holosečí jasně limitována velikost seče a podíl holosečí na celkové obnovované ploše

Ponechání mrtvého dřeva a části těžebních zbytků v lese (důležité i pro biodiverzitu) – vyloučeno využití pařezů a pálení klestu; definováno, kde je vyloučen sběr těžebních zbytků, pro ostatní typy lesa stanovena pravidla, jak s těžebními zbytky nakládat a kolik stromů na hektar je nutno v lese ponechat k zestárnutí a rozpadu

Péče o půdu – jasně stanovená pravidla těžby i s ohledem na stanoviště (zvyšuje rovněž ochranu půdy před erozí)

Další faktory

- **Ochrana před toxickými látkami** – zákaz použití některých pesticidů, přesně definovány podmínky pro výjimky
- **Regulace vápnění a hnojení** – zákaz vápnění, výrazně omezeno hnojení (vlastník nesmí hnojit kvůli většímu výnosu)
- **Řízení odtokových poměrů** – vyžadováno zajištění podmínek pro návrat vodních toků k přírodní podobě a snižování nepříznivých efektů odvodňovacích staveb
- **Ochrana před invazními a nepůvodními druhy** – stanovena jasná pravidla pro použití introdukovaných dřevin a jejich maximální procentuální zastoupení v lese
- **Prevence nelegální těžby** – v ČR spíše okrajové téma, mezinárodní verze FSC se jím však zabývá, protože v řadě zemí světa představuje nelegální těžba problém

Regulace stavů zvěře

Samostatným tématem, kterým bude nutné v Česku co nejdříve řešit, je potřeba výrazně snížit stavy spárkaté zvěře – do té míry, aby byla možná obnova lesa (velké množství vysazených stromků je dnes přemnoženou zvěří poškozeno).⁴ K odstranění tohoto problému však certifikace, které jsou ve své podstatě dobrovolným závazkem, přispět nemohou a řešení vyžaduje aktivní přístup ze strany státu.

4. Jaké problémy spojené s certifikacemi je ještě třeba řešit?

Příklady opatření uvedené v předchozí kapitole naznačují, že **komplexní a dostatečně náročný certifikační standard může významně přispět k větší pestrosti a zdraví lesa a tím podpořit jeho schopnost přizpůsobovat se rychle měnícím podmínkám, tedy i změnám klimatu**. Právě tato dynamika a neustálá proměnlivost lesa je základem jeho dlouhodobé stability.⁵ Zároveň takový les dokáže plnit všechny své funkce (viz infografika v [Příloze 1](#)), **tlumit dopady klimatické změny a podstatnou měrou přispívat i k její mitigaci** – díky své sekvestrační schopnosti totiž funguje jako důležité úložiště uhlíku. Více než polovina veškerých zásob uhlíku v půdě a vegetaci na Zemi (přes 650 miliard tun) se nachází právě v lesích.⁶

Některé otázky bude nicméně ještě třeba dále řešit. Například dodržování všech požadavků FSC vyžaduje vedení podrobné dokumentace a důsledkem je značná **administrativní náročnost**. To může být zátěží zejména pro menší vlastníky – a těch je v ČR hodně,⁷ především v krajích jako Vysočina, který v důsledku přemnožení kůrovce přišel o velkou část⁸ svých lesů. Je proto pozitivní, že současná verze standardu z roku 2013 částečně tento problém řeší pomocí rozdělení lesů na velké a malé (do 500 hektarů)⁹: na malé lesy se některá pravidla nevztahují, což jejich vlastníkům část administrativní zátěže ubírá. Další zjednodušení pro menší vlastníky – včetně měst a obcí – představuje tzv. skupinová certifikace: na skupinu se pak pohlíží jako na jeden subjekt, což přináší i další výhody, například nižší náklady na certifikační audit.

Dalším otázkou spojenou s certifikacemi je míra dodržování definovaných pravidel přímo v lese. Ani sebelepší standard nedává sám o sobě záruku, že bude skutečně aplikován a dodržován přesně tak, jak byl napsán. V tomto ohledu je **klíčová pravidelnost a nezávislost auditů** posuzujících splnění požadavků. S tím souvisí také nutnost jasně definovat pravidla pro auditorskou roli a rigorózní proces vyžadující odebrání či pozastavení certifikační značky v případě, že byly zjištěny závažné neshody a ve stanovené době nedošlo k jejich nápravě. Bez takovéto nezávislé kontroly ztrácí standard svou sílu.¹⁰ Ani jinak přísná certifikace FSC jasná pravidla pro auditorskou roli zatím stanovená nemá a v ČR jsou dnes pouze dvě firmy, které tyto audity provádějí.¹¹

Aby mohly být certifikační standardy pro les skutečným přínosem, je proto nutné se kromě snahy co nejvíce zvýšit plochu certifikovaných lesů také zaměřit na **reálné dodržování pravidel v lesích, které už certifikované jsou**, a jednoznačně se distancovat od jakýchkoliv praktik, které vedou k porušování závazků. Dosavadní fokus na plochu („chceme mít více certifikovaných lesů“) je pochopitelný a v principu správný, ale skrývá v sobě také potenciální riziko kompromisů či nedostatečné

5 Petřík P., Fanta J. Jiné klima – jiný les. Academia 2021, s. 183.

6 FAO, 2022. *The State of the World's Forests 2022. Forest pathways for green recovery and building inclusive, resilient and sustainable economies*. 166 stran. ISBN 978-92-5-135984-6.

7 Přibližně 300 tisíc lidí vlastní v ČR les, jehož výměra nepřesahuje 50 hektarů. Wikipedie: Otevřená encyklopedie: [Lesy v Česku](#) [online]. c2021 [citováno 3. 2. 2023].

8 <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/tezba-lesa-vyvoj>

9 V nové verzi standardu, připravované na rok 2023, se za malé považují lesy o rozloze do 1000 hektarů, což snižuje administrativní náročnost pro řadu dalších vlastníků. Pro ně dosud platila pravidla pro lesy nad 500 ha, tedy pravidla pro velké vlastníky.

10 Podrobnou analýzu tohoto problému u devíti certifikačních systémů (včetně FSC a PEFC) nabízí studie Greenpeace z roku 2021, zaměřená na různé kauzy spojené s deforestací v Evropě, Asii a dalších částech světa. Greenpeace, 2021. *Destruction: Certified*

11 <https://www.czechfsc.cz/cz-cs/jak-ziskat-certifikat/certifikační-firmy-pro-lesní-hospodářství>

kontroly plnění požadavků. Součástí standardu proto musí být mechanismy, které toto riziko efektivně minimalizují. Ani v případě FSC (verze 2013)¹² tomu tak zatím není a standard zůstává někde napůl cesty: nedostatky sice dělí na velké a malé a konstatuje, že při velkém nedostatku nemůže být certifikát vydán (pokud se nedostatek objeví po vydání certifikátu, má být do 3 měsíců napraven, jinak je platnost certifikátu pozastavena), formulace v této části jsou však dost nekonkrétní: „trvá delší dobu“, „je prostorově rozšířený“ apod.

Příklady silných a slabých stránek standardů PEFC a FSC

Stanovena opatření bránící zásadním změnám ve stávajících ekosystémech (např. umělému zalesňování přirozeného bezlesí)	✗	✓
Vyžadována ochrana lesů vysoké ekologické hodnoty a dobře definováno, co tato ochrana obnáší	✓	✓
V hospodářsky využívaných lesích požadovány postupy a technologie, které jsou šetrné k vodním tokům a půdnímu povrchu	✓	✓
Přesně definován přípustný podíl plantáží na lesním majetku a podmínky pro jejich obhospodařování	✗	✓
Dohledatelné mapy a vlastnická struktura certifikovaných lesů (dá se vždy snadno zjistit, odkud přesně dřevo pochází)	✗	✓
Rozlišení požadavků podle velikosti majetku (zjednodušení pro drobné vlastníky)	✗	✓
Definována opatření na ochranu práv zaměstnanců a spravedlivé podmínky k práci	✓	✓
Stanovena opatření na ochranu práv místních a domorodých obyvatel (důležité například u tropických pralesů)	✓	✓
Požadavky na zohlednění estetické a kulturní funkce lesa	✓	✓
Aktivní podpora dialogu a spolupráce všech zájmových skupin	•	✓
Veřejně dostupná shrnutí a výsledky certifikačních auditů	•	✓
Vyžadováno pravidelné střídání či změna auditorů	✗	✓
Požadována nezávislost auditů a nepřipustnost střetu zájmů	•	•
Stanoveny jasné postihy (či mechanismy vedoucí k nápravě) v případě, že dojde k významnému porušení podmínek – např. za jakých okolností může být certifikace odebrána	✓	✓
Jasně definováno, co se musí stát v případě, že dojde k porušení pravidel a podmínek ze strany auditorské společnosti	✗	✗

ŘEŠÍ
 ČÁSTEČNĚ ŘEŠÍ
 NEŘEŠÍ
 • NEHODNOCENO PRO NEDOSTATEK INFORMACÍ

¹² V roce 2023 by měla být zveřejněna nová, významně revidovaná verze FSC.

Celosvětově bylo od roku 1990 odlesněno přibližně 420 milionu hektarů porostů. To je celá jedna desetina světových lesů a cca 160× více, než je všech lesů v Česku.
Zdroj: [bones64](#), [Pixabay](#)

Protože dřevo je také exportovanou a importovanou surovinou, na udržitelnost a transparentnost postupů spojených s lesním hospodařením, těžbou a přepravou dříví má vliv i vzájemná spolupráce mezi dovážející a vyvážející zemí. Pokud v exportující zemi dobře nefunguje vymahatelnost práva, případně nejsou k dispozici kvalitní monitorovací nástroje (a stát tedy nemá jasnou představu, co se v lesích děje) nebo pokud dovážející země nereguluje, jaké dřevo se smí na jejím trhu objevit a prodat, **může kvalitní certifikace typu FSC roli státu alespoň částečně nahradit**. Ani v České republice by nicméně zaměření na větší podporu těchto dobrovolných závazků (jakkoli je žádoucí) nemělo být příčinou k oddalování **důkladné revize stávající legislativy**.

5. Závěr

Lesy v Česku (a v širším smyslu celá krajina) ze všeho nejvíc potřebují citlivý management. Někdy dát prostor přirozené sukcesi, jindy více zasáhnout a „vychovávat“. V každém případě však usilovat o co největší variabilitu a také věnovat lesům každodenní, dlouhodobou péči podporující všechny jejich funkce (viz infografika v Příloze 1) a beroucí v potaz specifika v dané lokalitě a charakter probíhajících změn. Vše tu pouze na přírodě ponechat nemůžeme, lesy potřebujeme využívat – dřevo nepochybně zůstane perspektivní surovinou i do budoucna a své využití bude nadále nacházet v nábytkářství, stavebnictví a mnoha dalších oblastech. Produkční funkci lesů tedy určitě dává smysl zachovat. Zároveň však s ohledem na jejich zhoršující se kondici a očekávané další oteplování planety stále naléhavěji do popředí vystupují i jiné otázky: Jak čistý vzduch tu v budoucnu chceme dýchat, jak čistou vodu pít? Jak zabráníme degradaci a erozi půdy v krajině bez lesů? Jak posílíme sekvestrační potenciál lesů, aby ukládaly více uhlíku do dřeva a půdy? Kam se půjdeme zchladit v horkém dni, kam vyrazíme s dětmi na houby? Budeme se v krajině bez lesů vůbec cítit „doma“?

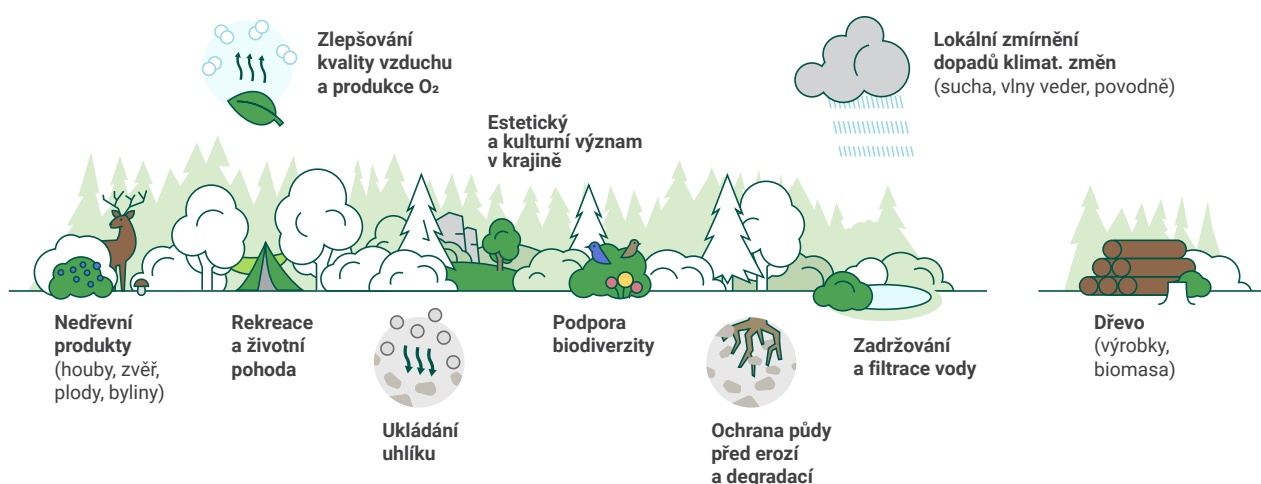
Komplexní certifikační standardy typu FSC takovýto management lesů (s ohledem na mimoprodukční funkce a s přesahy do okolní krajiny) rozhodně podporují. Mezi hlavní výhody FSC patří právě důraz na krajinné návaznosti a akcent na pestrost – ta je totiž klíčovým předpokladem zdraví lesa a jeho odolnosti vůči škůdcům i nepřízní podmínek a zároveň něčím, co dnes v našich intenzivně obhospodávaných lesích velice chybí.

Úkolem státu je převzít iniciativu, a to hned ve dvou oblastech: na jedné straně **aktivně tvořit legislativní prostředí,** které bude klást výrazně vyšší nároky na lesní hospodaření, na straně druhé co nejvíce **motivovat vlastníky lesů k dobrovolným závazkům,** jako jsou právě lesní certifikace typu FSC, a vysvětlovat výhody, jež mohou tyto závazky přinést (včetně ekonomických, z dlouhodobého pohledu) – lesům i vlastníkům samotným.

Část práce ovšem zůstává i na organizacích, které za těmito užitečnými nástroji stojí: standardy bude nutné dále zjednodušovat, vylepšovat a také usilovat o co nejdůslednější kontrolu dodržování všech stanovených pravidel. Především by pak stát, ale i firmy kladoucí důraz na udržitelnost měly mnohem více úsilí napřít směrem k **informování a vzdělávání veřejnosti,** protože jsou to především zákazníci, kdo kupuje dřevo jako materiál i nejrůznější výrobky z něj a kdo zásadně ovlivňuje chování trhu – a volba certifikovaného, udržitelného produktu se neobejde bez alespoň základní zákaznické gramotnosti či orientace v této oblasti. Je ke škodě všech, že tato gramotnost zůstává v Česku zatím nízká – podobný problém se ostatně týká i jiných typů certifikací (a jejich výhod), například v ekologickém zemědělství.

HODNOTA LESA PRO PŘÍRODU A SPOLEČNOST

Les je pro člověka a život na Zemi **důležitý z mnoha důvodů**. Ekonomicky jej ale zatím umíme ocenit pouze jako zdroj dřeva. Tomu pak často odpovídá i způsob hospodaření.

VERZE 2023-04-14 LICENCE CC BY 4.0
více info na faktaoklimatu.cz/hodnota-lesa

zdroj dat: vlastní analýza

Důsledkem zúženého pohledu na hodnotu lesa, kdy pro jeho majitele je dřevo zpravidla jediným zdrojem příjmu, je jednostranné zaměření lesního hospodaření na produkční funkci. Ostatní důležité funkce lesa pak ustupují do pozadí – ke škodě člověka i přírody.

Co vidíme v grafice?

Z grafiky je na první pohled zřejmé, že potenciál přírodního kapitálu lesů dnes využíváme jen velmi omezeně: z **deseti hlavních funkcí lesa přinese jeho vlastníkově nějaké finance pouze produkce dřeva**. Logicky pak v takovém lese najdeme především dřeviny, které rostou rychle a jejichž dřevo se dobře prodává – například smrk. Přitom všechny zbývající funkce lesa uvedené v grafice jsou neméně klíčové jak pro přírodu, tak pro člověka a zásadním způsobem přispívají ke kvalitě a rozmanitosti života na naší planetě.

Hned několik z nich bezprostředně souvisí s klimatem. Díky své sekvestrační funkci les **pomáhá s mitigací klimatické změny** – stromy i lesní půda zadržují velké množství uhlíku, který by se jinak formou skleníkových plynů uvolnil do atmosféry. Zároveň **les pomáhá i s adaptací na klimatickou změnu** – zmírňuje například letní vedra díky svému mikroklimatu a zvlhčuje vzduch, lesy mohou fungovat i jako částečná ochrana během povodní (v důsledku změny klimatu roste četnost a intenzita extrémních srážek). Významná je rovněž funkce **ochrany půdy před erozí a degradací**.

Čím jsou lesy ohroženy v ČR?

V ČR stoupla za posledních 60 let průměrná teplota o 2 °C¹³, což odpovídá přibližně 300 m nadmořské výšky – pro smrky ve středních polohách byla tato změna příliš náhlá a výsledky dnes můžeme snadno pozorovat například na Vysočině. Oteplování přitom bude ještě minimálně několik dekád pokračovat, a protože ČR se vzhledem ke své vnitrozemské poloze otepluje přibližně dvakrát rychleji než světový průměr, lze **v Česku očekávat oteplení nejméně o čtyři stupně oproti předindustriálnímu období**. Tedy za předpokladu, že se lidstvu podaří udržet celosvětový nárůst teploty okolo hranice 2 °C (a neoteplí se více). To mimo jiné znamená, že smrkům se u nás bude v druhé polovině století dařit už jen v horských polohách, kde pro ně bude stále ještě dost chladno a vlhko. Kvůli častějším a intenzivnějším suchům ale budou postupně víc a víc strádat i jiné druhy dřevin – s výjimkou těch, jež jsou na teplé a suché klima dobře uzpůsobeny, jako třeba dub. (Roční úhrn srážek na našem území sice zůstává dlouhodobě víceméně stejný,¹⁴ mění se však jejich rozložení v průběhu roku, například prší intenzivněji, ale méně často, což lépe zvládají právě suchomilnější dřeviny.)

Kromě změny klimatu má na kondici lesů v Česku významný dopad také **vyčerpaná a překyselená půda** v řadě oblastí **a důsledky pěstebních postupů používaných v minulosti** (velké plochy jednodruhových lesů se stejně starými stromy, navíc rostoucími příliš blízko u sebe). Podrobnější informace o všech těchto faktorech lze najít v textu Proč umírají české jehličnaté lesy?¹⁵. Dalším souvislostem a dopadům na vlastníky lesů se věnuje 16. epizoda podcastu 2050.¹⁶

Čím jsou lesy ohroženy jinde ve světě?

Kromě klimatické změny představuje z globálního hlediska největší problém probíhající **intenzivní odlesňování**: za posledních 30 let zmizelo 420 milionů hektarů porostů, tedy více než jedna desetina světových lesů.¹⁷ Za téměř 90 % veškerého odlesnění v posledních dvou desetiletích přitom stojí zemědělství, hlavně pěstování palmy olejné, sóji a dalších monokultur (v Asii a Africe) a chov hospodářských zvířat (v Jižní Americe). Původní druhy fauny a flóry tím přicházejí o svůj domov a zdroje potravy a mnohé navždy mizí, což celý ekosystém víc a víc destabilizuje. Také místní lidé ztrácejí svůj zdroj obživy, tradiční způsob života i práci – plantáže i velké farmy často patří velkým nadnárodním společnostem, které k jejich obhospodařování do značné míry využívají stroje a produkty pak exportují pryč. Odlesněná krajina rovněž bývá zranitelnější vůči extrémním meteorologickým jevům, jako jsou například sucha či povodně, a místo aby fungovala jako dlouhodobé úložiště uhlíku, stává se sama zdrojem emisí skleníkových plynů – v současnosti to platí například pro amazonský prales.¹⁸

13 Průměrná roční teplota v ČR, Faktaoklimatu.cz

14 Průměrný roční úhrn srážek 1961–2022, Česká republika, Infoviz.cz

15 Proč umírají české jehličnaté lesy? Faktaoklimatu.cz

16 2050podcast.cz/epizody/16-obnova-lesu-po-kurovci

17 FAO, 2022. The State of the World's Forests 2022. Forest pathways for green recovery and building inclusive, resilient and sustainable economies. 166 stran. ISBN 978-92-5-135984-6.

18 The Economist, 2022. The Brazilian Amazon has been a net carbon emitter since 2016

Evropské lesy stále více **sužují požáry**. Týká se to zejména oblasti Středomoří. V roce 2021 shořelo jen v EU více než 550 000 hektarů lesů,¹⁹ během léta s vlnami veder v roce 2022 to bylo 700 000 hektarů²⁰ (pro srovnání: to je více než čtvrtina všech lesů v ČR – za jediný rok). Rozsáhlé lesní požáry představují kromě jiného nemalé riziko pro bezpečnost a zdraví obyvatel (nejen samotný požár, ale i obrovské množství kouře z něj), škody na lidských obydlích a infrastruktuře a v neposlední řadě také velké ztráty kvalitního dříví. Ani s kůrovcem se nepotýkáme pouze v ČR, resp. středoevropském regionu – suché a teplé počasí v posledních letech vytváří vhodné podmínky pro jeho šíření na různých místech kontinentu a velké množství kůrovcového dříví bylo vytěženo například i ve Švédsku²¹ a dalších zemích.

19 San-Miguel-Ayanz, J., et al., 2021. Forest Fires in Europe, Middle East and North Africa, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, doi:10.2760/34094, JRC130846.

20 Euronews, 2022. Forest fires have burned a record 700,000 hectares in the EU this year

21 Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i., 2021. Důsledky kůrovcové kalamity na budoucnost lesnictví ve střední Evropě.

Příklady rozdílů ve formulacích opatření PEFC a FSC

Kromě rozdílů v délce či přesné kvantifikaci pravidel a výjimek (zde uvádíme jejich plné znění z obou standardů) stojí za povšimnutí například i rozdílné používání slovesných vazeb, které má velký vliv na vynutitelnost jednotlivých opatření: „se nepřipouští“, „nesmí“, „je povinen neprodleně“ (FSC) je jiné než „se zvažím“, „kde to podmínky dovolují“ (PEFC) apod.

PONECHÁNÍ MRTVÉHO DŘEVA V LESE

kritérium 4.3

Za účelem zachování a posílení populací organismů vázaných na stárnoucí a mrtvé dřevo ponechávat dle konkrétních podmínek část stromů přirozené druhové skladby v porostu na dožití a do samovolného rozpadu dřevní hmoty se zvažím dopadu na bezpečnost návštěvníků lesa. Opatření nutno aplikovat pouze v souladu s potřebami ochrany lesa zejména proti druhům hrožícím kalamitním přemnožením. Odběr těžebních zbytků omezit na lokality, kde to stanovištní podmínky dovolují.

kritéria 6.3.19–24;
pojmy označené hvězdičkou jsou
definovány v samostatné kapitole
standardu

6.3.19 Vlastník* lesa do 500 ha ponechává zlomy, pahýly, vývraty, ležící kmeny, stromy s dutinami a vybrané vzrostlé stromy k dožití a zetlení v dospívajících a dospělých porostech*. Množství dřeva ponechaného tímto způsobem v budoucnu k zetlení je nejméně 5 stromů z dospívajících a dospělé etáže na hektar v dílci.

6.3.20 V případech, kdy ponechání stromů odporuje bezpečnosti a ochraně zdraví a ochraň lesa, je lesní hospodář* povinen neprodleně vybrat náhradní stromy, které plní ekologické funkce odstraněných stromů obdobným způsobem.

6.3.21 Pálení klestu a těžebních zbytků není přípustné. Výjimka je možná při kalamitním výskytu podkorních škůdců.

6.3.22 Klest a těžební zbytky jsou ponechány na místě, nebo se ukládají na hromady. Mechanické zpracování klestu a těžebních zbytků je přípustné pouze v odůvodněných případech.

6.3.23 Odvoz klestu a těžebních zbytků se připouští pouze na SLT uvedených v příloze H. Platnost smluv na odvoz klestu uzavřených před podpisem smlouvy o certifikaci s akreditovanou certifikační firmou není tímto ustanovením dotčena.

6.3.24 Využití pařezů se nepřipouští.

POUŽITÍ INTRODUKOVANÝCH DŘEVIN

kritérium 4.2

Introdukované druhy, provenience nebo variety jsou používány jako zdůvodněná alternativa upřednostňovaných původních druhů na základě místních zkušeností z jejich pěstování, odborného posouzení jejich dopadů na ekosystém, a na genetickou integritu domácích druhů a místních proveniencí, uvedeného v oblastních plánech rozvoje lesů včetně opatření k minimalizaci negativních vlivů na původní druhy dřevin.

kritéria 6.9.1–6.9.6
pojmy označené hvězdičkou jsou
definovány v samostatné kapitole
standardu

6.9.1 Výskyt introdukovaných* druhů rostlin i živočichů vlastník* kontroluje a monitoruje tak, aby předešel nepříznivým ekologickým dopadům.

6.9.2 Druhy, které se v daném území chovají invazně, jsou z porostů postupně eliminovány.

6.9.3 V nově obnovovaných porostech lze vysazovat introdukované* dřeviny maximálně do 5% zastoupení. Posuzuje se za celý majetek a zároveň za dobu platnosti LHP (lesního hospodářského plánu).

6.9.4 Souvislá plocha nesmí pro jednu introdukovanou* dřevinu překročit 0,05 ha.

6.9.5 Lze tolerovat přirozenou obnovu introdukovaných* dřevin, pokud nepřesahuje 10% zastoupení v obnově. Posuzuje se za celý majetek a zároveň za dobu platnosti LHP.

6.9.6 Vlastník* nesmí používat dřeviny, které se mohou v daném prostředí chovat invazivně.

